

AHMET DAVUTOĞLU DÖNEMİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASINA BİR BAKIŞ¹

A REVIEW ON TURKISH FOREIGN POLICY DURING AHMET DAVUTOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Adem PALABIYIK

Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Email:
a.palabiyik@alparslan.edu.tr, Muş/Türkiye

ÖZ

Kredi krizinden finansal krize ve finansal krizden de küresel krize dönüşen ekonomik kriz, devletlerin uluslararası siyaset çizgilerinde de önemli kırılmalara neden olmuştur. Türkiye’de ise krizin kendisini iyice hissettirmeye başladığı dönemlerde, özellikle medyada bu söylemin yerini alan dış geziler yapılmış, tansiyon yüksek tutulmamaya çalışılmış ve en önemli gelişme olarak tanımlayabileceğimiz Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu’nun Dışişleri Bakanı olarak atandığını belirtebiliriz. Bu bildiri, küresel ekonomik krize dönüşen finansal krizin sonuçlarını fırsata çevirmek için özellikle Ahmet Davutoğlu’nun Dışişleri Bakanlığı’na getirilmesiyle yükselen ve genişleyen Türkiye Cumhuriyeti Dış Politikası’nın, yeni uluslararası siyaset bağlamında nasıl şekillendiğini ortaya koyacak ve bu yeni uluslararası siyasette neden “sıfır sorun, sıfır problem” mantığı ile hareket edildiğine yönelik bir çözümleme bulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Davutoğlu, Politika, Ortadoğu, Ekonomi, Merkez Ülke

ABSTRACT

The economic crisis, which first emerged as a financial crisis, than turned into a global crisis caused important impacts and infractions on the line of the international policies of the states. As for in Turkey, during the climax of this crisis, some state visits were held to distract the interest of media from the crisis and the tension was tried to be kept as low as possible at that time. The most important development was certainly the appointment of Prof. Dr. Ahmed Davutoglu as the new Minister of Foreign Affairs. This paper aims to make an overall look to the new foreign policy of Turkish Republic, aiming to change the negative results of the Finance crisis into chance, the new policy which accelerated and expanded by the appointment of Ahmed Davutoglu to the Ministry of Foreign Affairs position. The paper also makes an analysis on how this new policy has been shaped by the context of the new international politics, and how it is directed by the vision of “zero problem policy”

Key Words: Ahmet Davutoğlu, Policy, Middle East, Economy, Centre Country.

1. GİRİŞ

Kredi krizinden finansal krize, finansal krizden de küresel krize dönüşen ekonomik kriz, ABD’ de, “2006 yılında gayrimenkul piyasasında başlayan durgunlukla birlikte fiyatlarda da düşüş başlamasıyla start aldı. Fiyatların daha da yükseleceği düşüncesiyle yüksek faizlere katlanan tüketiciler, zor bir döneme girdi. FED’in son iki yılda faiz oranlarını 17 kere arttırması sektörden kredi alanları özellikle değişken faiz kullanmayı tercih eden yatırımcıları zora soktu. Bunun sonucunda da kredi sağlayan mali kurumlar ard arda zarar açıklarken bazı kurumlar da tasfiye oldular. Yükselen faizler ve gayrimenkul piyasalarında yaşanan daralmanın bir sonucu olarak sadece kafalarda kuşku şeklinde yer alan çekinceler 2007’nin ortalarında gelen açıklamalarla yerini tedirginlik ve panik havasına bıraktı. İlk güç kaybı haberi, Haziran 2007’de ABD’nin

¹ Bu makale 15-16 Nisan 2010 tarihleri arasında İnönü Üniversitesi’nde gerçekleştirilen Turgut Ozal International Conference On Economics and Politics -1: Global Crisis and Economic Governance isimli kongrede “Kriz Sonrası Yeni Uluslar Arası Siyaset Bağlamında Yenilenen Türk Dış Politikası ve Ahmet Davutoğlu” başlığıyla sunulmuş ve kongre kitapçığında yayınlanmış çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir. Bu bildirinin sunulduğu ve metin haline getirildiği tarihlerde Ahmet Davutoğlu T. C. Dışişleri Bakanlığı görevini sürdürmekteydi.

beşinci büyük aracı kurumu, dünyanın en büyük hedef fon yöneticisi ve ABD'nin ikinci büyük Mortgage tahvilleri ihracatçısı konumunda olan uluslararası yatırım bankası Bear Stearns'den geldi. Bear Sterns, mortgage kredileri yatırımı yapan 2,6 milyar dolarlık 2 fonunu kapattı. Bu durum endişeleri artırırken, tüm dünya borsalarında satış dalgası yarattı. Daha sonra gelen olumsuz haberler, Avustralya kaynaklıydı. Basis Capital 275 milyon dolarlık, Absolute Capital de 177 milyon dolarlık fonunun çöktüğünü açıkladı. Bu haberin ardından diğer fonlardan da üst üste benzer açıklamalar gelince krizin boyutu ABD'nin sınırlarını aşarak başta Avrupa olmak üzere tüm dünyaya yayıldı. Çünkü; sermaye piyasaları da artık globalleşmenin bir sonucu olarak aşırı entegrasyon ve etkileşim içerisinde bulunuyordu. Kredi derecelendirme kuruluşları peş peşe bu tahvillerin notunu indirirken paralarını fonlardan çekmek isteyen yatırımcı sayısındaki artışla birlikte bu ürünleri nakde çevirmek de zorlaştı. Aynı kredi derecelendirme kurumlarının, bu tahvillere yakın tarihlerde olumlu notlar verirken, rüzgârın terse dönmesiyle not indirimlerine gitmesi sistemin sorgulanmasını da beraberinde getirdi. Bu yatırım araçlarının fiyatları oldukça düştü ve milyarlarca dolarlık fonlar neredeyse değersiz hale geldi. Şirketler paralarını almak isteyen yatırımcılara ödeme yapmak için, hatta fonlarını çevirmek için bile para bulamaz hale geldiler. Hangi şirketin ne kadar zararı olduğu konusunda kesin bilgi olmadığından, yaşanan kriz sonrasında bankalar birbirlerine kredi vermeye çekindiler. Piyasalarda likidite krizleri ardı ardına yaşanırken merkez bankaları ilk önlem olarak piyasalara likidite enjekte etmekten başka çare bulamadılar. Sonuçta Mortgage piyasasında başlayan kriz, likidite krizini doğurdu². Ekonomide gittikçe artarak devam eden bu daralma, devletlerin uluslararası siyaset çizgilerinde de önemli kırılmalara neden olmuştur. Krizin merkezi olan Amerika Birleşik Devletleri'nde bile George. W. Bush'un koltuğundan olmasına ve kendisinin veliahdı olarak gösterilen John McCain'e karşın, daha radikal politikalar izleme sözü veren Barack H. Obama'nın seçilmesine vesile olmuştur. Türkiye'de ise krizin kendisini iyice hissettirmeye başladığı dönemlerde, özellikle medyada bu söylemin yerini alan dış geziler yapılmış, tansiyon yüksek tutulmamaya çalışılmış ve en önemli gelişme olarak tanımlayabileceğimiz Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanı olarak atandığını belirtebiliriz.

1 Mayıs 2009'da, Ali Babacan'dan Dış İşleri Bakanlığı'nı görevini devralan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, uluslararası ilişkiler ve dış siyaset açısından Osmanlı-Türk mirasını bir bütün olarak ve sürekliliği içinde ele aldığı *Stratejik Derinlik* başlıklı çalışmasında “ülkenin geleceğine alternatif bakış açıları getirecek stratejik analiz çerçevesine ihtiyaç var” (Davutoğlu, 2009) diyerek bu doğrultuda bir katkı yapmak istediğini belirterek, bu yeni sürece adım atar. Davutoğlu bu süreç için şunları ifade eder: “Uluslararası ilişkilerin genel akışını ve uluslararası konjonktürdeki değişmeyi doğru tanımlamadan Türkiye'nin son bir yıl içindeki dış politikasını ve bundan sonraki stratejik vizyonunu anlayabilmek mümkün değildir. Bu konuda yapılabilecek en genel değerlendirme, uluslararası düzen ile savaşlar arasında bir bağlantının olduğudur. Modern dönemde, her büyük savaşın ardından yapılan anlaşmalar oyunun yeni kurallarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Ancak Soğuk Savaş'ın bitişinden sonra, daha önceki büyük ölçekli savaşların aksine küresel bir düzenleme yapılmamıştır. 1989 ile 2001 yılları arasında kapsayan bu süreçte yeni şartlara uygun bir küresel düzenleme yapılmadığı için problemler sürekli ateşkeslerle çözülmeye çalışılmıştır. Benim 'uzun ateşkesler dönemi' olarak tanımladığım bu süreç 1991'deki Birinci Körfez Savaşı'nın ardından Irak, Azerbaycan-Ermenistan krizi, Karabağ, Filistin, Bosna ve Kosova'da yaşanan durumlara karşılık gelmektedir. Bu süreçte küresel sistemin merkezindeki aktörler bir bütün olarak davranma kabiliyetlerini kaybetmeye başlamış ve sonuçta küresel ölçekli bir parçalanma yaşanmıştır. Ateşkes döneminin uzaması küresel çaptaki her büyük aktörü, gücünü temerküz etmeye ve ileride doğacak yeni düzen arayışına hazırlık yapmaya yöneltmiştir. Her aktör yeni düzenin parametrelerinin ortaya konacağı bir sonraki safhaya avantajlı girme çabası içerisinde. Ateşkes süreci, her an patlamaya hazır bunalım noktalarını da beraberinde getirdi. Irak, Yugoslavya ve Afganistan'a baktığımızda bu bunalım bölgelerinin 'jeopolitik geçiş, jeo-ekonomik aktarım ve jeo-kültürel kesişim' noktalarında bulunduğunu görüyoruz. Bu üç özellik söz konusu ülkeleri kendi bölgelerinin küçük birer modeli yaparken, bu ateşkes bölgelerinin ortasında olması sebebiyle Türkiye konjonktürel olarak dinamik bir rekabet ve risk alanı içinde bulunmaktadır” (Radikal, 26.02.2004). Davutoğlu bu risk durumu günümüzde uluslararası alanda azaldığını düşünmektedir: “Bugün ne asrın başında olduğu gibi herhangi bir sömürge topluluğunun üyesi olma baskısı, ne de Soğuk Savaş döneminin çift kutuplu yapısının getirdiği ideolojik nitelikli kategorik ayırım çizgileri temel belirleyici olma özelliğine sahiptirler” (Davutoğlu, 2009; 198). Davutoğlu, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında alanının genişlediğini ve ABD ile ilişkilerin, bu yeni alan dikkate alınarak inşa edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Türkiye, “yakın kara, yakın deniz ve yakın kıta havzalarının”, kesiştiği ana damardır ve en yakın havzasından başlayarak dışa açılması kaçınılmaz olduğu için “stratejik derinliğinin yakın kara, yakın deniz ve yakın kıta bağlantıları ile yeniden tanımlanması ve bu

² Bu konu ile alakalı daha fazla ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=35395>, erişim: 06.02.2018.

derinliğin jeopolitik, jeoekonomik ve jeokültürel boyutlarının dış siyaset parametreleri olarak kapsamlı bir şekilde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir” (Güler, 2008; 7).

Haliyle yapacağımız çalışmada Davutoğlu'nun dış politik argümanları tek boyutlu bir düzeyde değil daha ziyade çok boyutlu bir bağlam içinde ele alınacaktır. Bilhassa böyle bir değerlendirmenin arka planında yatan nedenlerinden ilki, Türk siyasal hayatı sürecinde inşa edilmeye çalışılan yeni ve batıya yönelik bir kimlik modeli inşasından farklı olarak Mardinci (Mardin, 2001) bir bakış açısıyla geçmiş -Osmanlı- ile olan bağlantıyı koparmayarak bir devamlılık üzerine kurulan bir kimlik tahayyülüdür. İkincisi, Türkiye'nin bulunmuş olduğu coğrafik konum itibarıyla gerek enerji güzergâhı olma noktası gerek ise Doğu ile Batı arasında köprü vazifesi görmesi gibi sebeplerden dolayı her daim güvenlik kaygısı taşıması ya da birilerinin periferisinde olma endişesi taşımasıdır. Üçüncüsü, Türkiye'nin politik süreci boyunca en önemli tartışma konularından biri olan dışa karşı bağımsızlığın ne derece gerçekleştirildiği kaygısıdır. Dördüncüsü yenedünya düzeninde, bölgesinde geleceğe dair pozitif bir politik rol üstlenmek arayışıdır. Buradaki temel sorunsal durum, Türkiye geçmişte olduğu gibi dünya politikasında ve bölgesinde yeni, bağımsız ve güçlü bir aktör olarak nasıl politik tahayyülde bulunacağıdır.³ İşte bu gerekçelerden dolayı çalışma, Davutoğlu'nun dış politik tasavvurunun multi-politik manevralar ve muvâzene⁴ üzerine inşa edildiği tespitine dayanacaktır.

2. YENİ DİŞ POLİTİKA'NIN TEMEL DİNAMİKLERİ

Ahmet Davutoğlu'nun, dış politikada bıraktığı izler, dış politika ile alakalı yapılacak analizlerde değinilmesi gereken bir süreci de barındırmaktadır. (Oğuzlu, 2009; 44). Bahsettiğimiz sürecin temelinde, Türkiye'nin coğrafi, tarihsel ve kültürel miras dolayısıyla asla tek taraflı ve tek boyutlu bir dış politika izlemesi mümkün olmadığı, çıkarlarını tanımlarken kendisini daima merkezde konumlandırması gereken bir ülke olduğu gerçeğidir (Davutoğlu, 2004). Aynı zamanda Türkiye'nin, dış politika sorunlarını çözme adına⁵ yeni bir metot geliştirmeye ihtiyacı vardır, bu geriye dönük ya da önceki dış politikalar gibi olmamalıdır (Aras, 2009; 133). Türkiye kendisini belli bir merkeze angaje etmeye zorlayacak stratejik sıklık içinde olmamalıdır. Türkiye'nin stratejik derinliğinden dolayı tek yönlü yaklaşımlar, araçsallaşmalara sebep olabileceği için, çoklu yöntem tercih edilmelidir. “Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası üzerinde kurulan en önemli ülke olduğundan bu mirasın başkaları tarafından nasıl değerlendirildiği konusunda tarihsel bir sorumluluğa sahiptir. Bu perspektiften bakıldığında, Türk dış politikasının nihai amacı asla ve asla Türkiye'yi Batı uluslar topluluğunun bir üyesi yapmak olamaz. Bu, ancak amaçlardan bir tanesi olabilir. Önemli olan Türkiye'nin ulusal gücünün artmasında diğer aktörlerle geliştirilmiş olan ilişkilerin araçsal bir şekilde kullanılmasıdır. Bu bağlamda, AB üyelik süreci, ABD ile geliştirilen stratejik ortaklık, Rusya ve diğer komşu ülkelerle geliştirilen ilişkiler araçtır” (Oğuzlu, 2009; 44).

İkinci olarak, Türkiye'nin aktif ve belirleyici bir dış politika takip edebilmesi öncelikle içeride yaşamakta olduğu sorunlardan kurtulmasına bağlıdır (Oğuzlu, 2009; 44). İç politikayı normalleştirmek ve dış politikanın alanını genişletmek, AK Parti iktidarının birincil hedefi olmalı ve AB süreci önemle devam ettirilmelidir⁶. “İçeride sorunların çözümünde mesafe alınması ve güvenlik-demokrasi geriliminde demokrasi lehine mesafe alınarak güvenliğin sağlanması, siyasetin alanını genişletmiştir. Ancak kronik sorunların aşılması için verilen mücadele devam etmektedir. İçeride ortamı geren sorunların yoğunlaşması artık eski dönemlerde olduğu gibi bir anda siyaseti devre dışı bırakmamaktadır. Dış politika içeride siyasetin normalleşmesi ve demokratikleşme ile daha önce sahip olmadığı bir manevra alanı ve esneklik kazandığı söylenebilir. Daha önemlisi 2002'den günümüze ölçek büyüterek gelişen yeni dış politika, Türkiye'yi dünya gündemine entegre etmiştir. Türkiye'nin içe kapanması ve kendi gündemine hapsolmesi artık mümkün değildir” (Aras, 2010b). Bu bağlamda dış politika ve iç politika arasında var olduğuna inanılan klasik ayrımlar geçerli değildir. Türkiye'nin en önemli dış politika amacı ülkemiz ile alakalı oluşan negatif olguları bertaraf etmek ve uluslararası camiaya haklılığımız ispatlamaktır. İçerideki demokratikleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi ve bu sürecin dikkatli bir biçimde anlatılması önemlidir. AB üyelik süreci bu iki amaca hizmet ettiği ve Türkiye'nin evinin içerisini düzene koymasında yardımcı olduğu müddetçe

³ Burada gözden kaçırılmaması gereken husus; bu düşüncenin, modernleşme süreciyle birlikte Batı'nın Osmanlı'ya karşı sağlamış olduğu avantajın bir neticesi olarak Osmanlı devlet aklının, bürokrasisinin ve aydınlarının temel problemi olduğudur.

⁴ Muvâzeneye dayalı politik bir tasavvurdan kasıt, ekseriyetten rızaya dayalı hegemonik politikayla Doğu ve Batı ile olan ilişkilerin sıcak tutulması bir açıdan denge unsuru sağlarken diğer açıdan kendisini bu politik tutumla merkeze koyarak her türlü olasılığa karşı alternatif hareket alanlarını geniş tutma olanağı sağlayacaktır.

⁵ Dış politika ile alakalı sorunların çözme adına ifadesi, 2009 yılı için geçerlidir ve güncel durumla ilgisi yoktur.

⁶ Davutoğlu döneminde AB'nin, Türkiye ile alakalı izlediği politikaların sonraki süreçte iki yüzlülük ile devam etmesi, Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. Özellikle Suriye ve terör meselesinde, AB, ülkemize ikircikli tavırlar göstermiş, neredeyse bütün Avrupa ilkelerinde PKK, çeşitli sokak gösteriler ile desteklenmiş ve Avrupa ülkeleri buna ses çıkarmamışlardır. Hatta daha ileri gidip, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı sayın Fatma Betül Sayan Kaya'yı, Hollanda sınır dışı etme girişiminde bulunmuştur. Bu sebeplerdir ki, Davutoğlu dönemindeki AB ile şimdiki AB arasında ciddi bir anlamlandırma farkı mevcuttur.

önemsenmeli ve desteklenmelidir. Lakin bunun tersi bir durumda ise AB'ye gerekli mesafe hatırlatılmalı ve uyarılmalıdır. Dış politikanın nihai amacı Türkiye evini düzene koyarken dışarıda ortaya çıkması muhtemel krizlerin bu süreci olumsuz etkilememesine çalışmaktır.

Üçüncü olarak, bu anlayış komşularla yaşanan problemlerin bir an önce sona ermesi gerektiğini vurgulamaktadır (Oğuzlu, 2009; 45). *Komşularla sıfır problem*, her şeyden öte Türkiye'nin ilgisini içerdeki sorunların çözümüne kanalize etmesi açısından gereklidir. Özellikle kriz dönemlerinde huzurun sağlanması gerekmektedir, bu da özellikle Türkiye'nin perspektifiyle sağlanabilir (Aras, 2009; 134) çünkü Türkiye, çevresindeki ülkelere göre oldukça güçlü ve başarılı bir ülkedir. Bu, komşuların hatırına savunulan bir görüş değil, sınırlı kaynakların daha acil olan ülke içi sorunların çözülmesine ayrılabilmesi için gerekli olan bir stratejidir, yani çevre ülkelerin, ülkemizde olan bitenlerle alakalı ifadelerinin oluşmasına izin verilmemelidir⁷. Davutoğlu'nun kendisi de bu konuda şunları ifade eder: “Türkiye'nin etrafı sürekli düşmanlarla çevrilidir psikolojisinden ve buna bağlı gelişen defansif refleksten kurtulup, bütün komşuları ile ilişkilerini iyi düzeye getiren bir ülke olma üzerine kuruludur. Şu an ilişkilerimizin sıkıntılı seyrettiği iki komşu ülke vardır; Ermenistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi. Bu noktada açılımlara öncülük edecek şekilde, Türkiye'nin stratejik çıkarlarını, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü ve Kıbrıs Türk halkının kültürel, siyasi ve ekonomik varlığını gözeterek, parametrelerini kendimizin belirleyerek oluşturacağımız Kafkas ve Kıbrıs politikası ile bu alanlarında problemlilikten çıkması ve komşu ülkelerle geleceğimiz sıfır problem noktası, bize dış politika yapımı anlamında olağanüstü bir manevra kabiliyeti kazandıracaktır⁸” (Radikal, 26.02.2004).

Bir diğer temel dinamik Davutoğlu'nun *proaktif* dış politika anlayışına sahip olmasıdır (Aras, 2009; 133). Bu adımda temel amaç, sorunların ortaya çıkmasını beklemeden müdahale etmek ve sorunların büyümesine izin vermemektir. “Çevrede olan gelişmeler neticede ülkenin içindeki gelişmeleri de yakından ilgilendirdiği için, dış sorunlara gözümüzü kapama lüksümüz yoktur ve elden gelen bütün imkânların başkalarının problemlerinin çözümünde kullanılması gerekir. Bu anlayışa göre, artık sorunlar ve onların çözümleri küresel bir karakter kazanmakta, başkalarını ilgilendiren gelişmeler bizleri de ilgilendirmektedir” (Oğuzlu, 2009; 45). Kendi güvenliğimize yapacağımız en önemli katkı başkalarına güvenlik sorunlarını çözmelerinde yardımcı olmaktır, reaksiyoner değil *aksiyoner* dış politika takip edilmelidir ilkesini benimseyen Davutoğlu bu hususta şunları ifade eder: “Türkiye'nin bu merkez karakteri dolayısıyla dış politikasının çok boyutlu ve çok kulvarlı bir yapı kazanmasıdır. Bugün uluslararası ilişkilerin seyrettiği dinamik şartlarda, Türkiye'nin statik ve tek parametrelilik bir politika yürütmesi mümkün değildir. Irak'ta su yüzüne çıkan, hem Atlantik İttifakı içindeki bölgesel, hem de Transatlantik'le Avrasya arasındaki küresel parçalanma ve Asya-Avrupa, İslam-Batı, Güney-Kuzey kutuplaşmaları içinde Türkiye, kendisi problem kaynağı olmayan, aksine problem çözücü, küresel ve bölgesel barışa katkı sağlama yönünde inisiyatif kullanan ve çekim alanı oluşturan bir ülke olmalıdır. Türkiye değişik kulvarlarda çok boyutlu bir politika izlemek durumundadır. Rusya ve AB ile eşzamanlı biçimde ortak çıkar alanları geliştirebilmek, komşular ile yakın işbirliği tesis etmek ve bu arada ABD ile stratejik ilişkiyi sürdürmek bir çelişki değil, yeni politikanın temel esası olarak görülmelidir. Geçirdiğimiz kriz sürecinde diplomasimiz bu yeni yapıya büyük bir başarıyla uyum sağlamıştır. Bugün başarılı ‘ilişki yönetimi’ performansı ile Türkiye; sadece Doğu ile Batı arasında değil, Avrupa ile Amerika arasında yaşanan Transatlantik ayrışmada da merkezî bir role sahip olabileceğini kanıtlamıştır. Zira kriz döneminde bir taraftan AB aday ülkesi olarak dış politika senkronizasyonu bakımından AB'nin genel trendine paralel bir konumu, istişareyi sürekli devam ettirerek korumuş, diğer taraftan ABD ile ilişkilerini de NATO içerisindeki sorumluluklar çerçevesinde kararlı bir denge içinde yürütmeyi başarabilmiştir. Psikoloji, bu çok boyutlu ve kulvarlı politikada en kritik faktörü teşkil etmektedir. Girilen ilişkilerin hiçbirisini diğerine alternatif görmemek ve göstermemek gerektiği gibi, bir tarafa ölçsüz ağırlık vererek dengeyi bozmamak da büyük önem taşımaktadır. Ne ABD ile ilişkilerimiz AB'ye, ne komşu ülkelerle ilişkilerimiz ABD'ye bir alternatiftir. Gerçek anlamda bir stratejik vizyon geliştirebilmemiz, bunların hepsini büyük bir resmin içinde birbirini tamamlayan faktörler olarak görmemize bağlıdır” (Radikal, 26.02.2004).

Beşinci dinamik, Türk dış politikasının *ritmik* bir karakter kazanmasıdır (Oğuzlu, 2009; 46). Bunun için önemli pratik, herhangi bir sorunu, sorunun bütün taraflarıyla birlikte çözüme girişimidir⁹. Dış politikanın bu aşamasında Davutoğlu şunları belirtir: “Statik diplomasi anlayışından dinamik şartlara intibak etmemizi sağlayacak ritmik diplomasiye geçişir. Geçen bir yılı değerlendirdiğimizde, sürdürülen kriz yönetimine

⁷ Ülkemiz şu an ki zaman diliminde bu pratiği oldukça başarıyla devam ettirmiştir. Özellikle, Suriye'den gelen göçmenlerle alakalı izlediği politikalar, çevre ülkelere verdiği sözlerin tutulmuş olduğunu göstermiş ve Türkiye'nin, güçlü ülke profilini güçlendirmiştir.

⁸ Tabi Davutoğlu döneminde başlayan Suriye meselesi, Ermenistan ve K. Rum problemlerini de geride bırakmıştır.

⁹ Bu politikayı ülkemiz Davutoğlu sonrasında da uygulamıştır. Özellikle şu an Suriye meselesinde sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan, İran ve Rusya ile ikili görüşmeleri başarılı bir şekilde sürdürmekte ve oluşabilecek bir PKK koridorunu böylece bertaraf etmektedir.

rağmen, sadece başbakan ve dışişleri bakanı düzeyinde ziyaret ettiğimiz ülke sayısının 40'ı aştığını, bu ülkelerin dengeli bir bölgesel dağılım gösterdiğini, dokuz cumhurbaşkanı, 14 başbakan ve 25 dışişleri bakanının da Türkiye'yi ziyaret ettiğini görüyoruz. Sadece yakın dönemde; Esad'ın ziyaretinin 57 yıldır, Prodi'nin ziyaretinin ise 40 yıldır yapılmayan ziyaretler olması; Irak krizinin ardından ilişkilerimizin çok sorunlu bir hale geleceği iddia edilen ABD'de Erdoğan'ın çok başarılı bir program gerçekleştirmesi ve Bush'un haziran ayında ikili görüşmeler için NATO Zirvesi dışında resmi ziyaretle Türkiye'ye gelecek olması, Schröder'in ziyareti söz konusu ritmik diplomasinin başarısına birer örnektir" (Radikal, 26.02.2004).

Bir diğer nokta ise dış politikada hangi enstrümanların kullanılacağıdır, tıpkı Gramsci'nin en önemli hegemonik gücün zora değil sivil toplumun araçsallaştırılması ile rızaya dayandığını ortaya koyduğu tezi gibi (Gramsci, 1997) Davutoğlu ekolüne göre de esas olan karşı tarafın *cazibe* ve *muhakeme* yollarıyla ikna edilmesi ve buna destek olarak askeri olmayan metotların tercih edilmesidir (Oğuzlu, 2009; 46). Gramsci'ci bağlamda, sivil süreç ile rıza elde edilmeye çalışılmalıdır ve sonrasında askeri seçenekler de düşünülebilir¹⁰. "Amaç, komşularla geliştirilecek ilişkilerin olabildiğince karşılıklı bağımlılık esasına dayanması ve bu sayede tarafların ilişkileri kolayca koparmalarının önüne geçilmesidir. Eşit uzaklık politikası izlemek, tüm aktörlerin dâhil olduğu geniş bir koalisyon ile sorunları çözmek ve çeşitli girişimlerin geliştirilmesi amaçlanmalıdır" (Aras, 2009; 134-135). *Kazan-kazan* mantığının, *kazan-kaybet* mantığının önüne geçtiği durumlarda, uzun dönemli barış ve işbirliği ortamı yaratılabilir, karşılıklı bağımlılığa dayanan bölgesel entegrasyon süreçleri neticesinde, kimliksel aidiyet kümeleri genişleyecek, başlangıçta kendilerini diğerlerinden farklı tanımlayan aktörler zamanla kendilerini bütünü parçaları olarak görecektir (Oğuzlu, 2009; 46). Böylelikle herkesin kendisinden bir şeyler bulacağı ve bütün iç farklılıklara rağmen altında beraber yaşayabilecekleri çatı/şemsiye aidiyetler oluşturulacaktır. Dış politikanın enstrüman ile ilgili söylemi tabii ki yeni bir diplomatik üsluptur. Yeni diplomatik üslup konusunda ise Davutoğlu şunları belirtir: "Türkiye'nin uluslararası sistemdeki rolü tanımlanırken genellikle kullanılan kavram 'bir köprü olma' rolü idi. Hâlbuki köprü'nün tek işlevi, iki entite arasında irtibat kurmak ve bir tarafı diğer tarafa taşımaktan ibarettir; kendi bağımsız varlığı olan bir aktör olarak algılanmaz. Bu tanımlamanın benimsenmesi, Doğu ile ilişkilerimizde Batı'nın değerlerini empoze etmeye çalışan bir Batılı, Batı ile ilişkilerimizde ise Doğu'nun olumsuz görülen unsurlarını taşıyan bir Doğulu olarak algılanmamıza yol açtı. Türkiye yeni dönemde 'köprü' değil, 'merkez' ülke olarak tanımlanmalıdır. Yeni diplomatik üsluptan kastedilen; Doğu platformlarında Doğulu kimliğinden gocunmadan, ama o kimlikle yüzleşip yine o kimlik etrafında tezler ve çözümler üretebilen, Batı platformlarında ise Batı'nın nosyonlarını özümsemiş, Avrupalı bir bakışla Avrupa'nın geleceğini tartışabilen bir ülke olmaktır. Bunun gerçekleşebilmesi sadece diplomatlarımızda ve siyasetimizde değil, Gramsci'deki organik aydınlar gibi (Gramsci, 1971) aydınlarımızda da zihniyet değişikliğini gerektirmektedir. Bir aydın reformasyonu olmadan, yeni bir aydın prototipi geliştirmeden bunu sağlayamayız. Gül'ün Tahran'da İslam Konferansı Örgütü Zirvesi'nde yaptığı ve tutarlı bir özeleştiriden kalkarak çözümler üreten konuşmaya gelen olumlu tepkiler veya Esad'ın, Erdoğan'ı Ortadoğu'da tanınırlığı ve popülaritesi hızla yükselen lider olarak tanımlaması bu üslubun sonuç vermeye başladığının göstergesidir. Aynı şekilde Avrupa ile ilişkilerimizde de Türkiye'nin çok eskiye dayanan bir Avrupa tecrübesi olduğunu göz önüne alarak hareket edecek özgüvene kavuşmalıyız. Kadim medeniyetlerin birikimine sahip bir ülke olan Türkiye'nin, AB'nin kıtasal bir güç olmaktan çıkıp küresel bir güce dönüşebilmesinin en önemli itici gücü olduğundan hareketle, Avrupa'ya bir yük olmadığını, tersine hayati bir katkı sağladığını ortaya koyacak diplomatik üslubun toplumsallaştırılması çok büyük önem taşımaktadır" (Radikal, 26.02.2004).

3. DIŞ POLİTİKADA YENİ ARENALAR

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız prensipler, Türk dış politikasını AK Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte şekillendirmeye başlamıştır. W. Hale'a göre, son yıllarda özellikle Ortadoğu'da, Türkiye'nin politikaları beklenmedik bir şekilde başarıya ulaşmıştır (Hale, 2010). Bu bağlamda yapmamız gereken, sıralanan temel prensiplerin şekillendirmekte olduğu dış politika yaklaşımın Türkiye'nin sert ve yumuşak gücünü nasıl etkilediğini analiz etmektir. Çıkartılacak kısa bir bilanço, bu yaklaşımların önümüzdeki yıllarda sürdürülebilir olup olmadığını bizlere gösterebilir. Dış siyaset açısından NATO, AGİT, ECO, İKÖ, KEİ, D-8, D-20 gibi platformlar Türkiye'nin dış siyaset oluşumunda kullanabileceği temel stratejik araçlar olarak sıralanmaktadır. Davutoğlu Türkiye'de İslami siyasal hareketin oluşum sürecinde, Milli Görüş çerçevesinde 1990'ların ortalarına dek sürdürdüğü bir ana hattın NATO ve Avrupa Topluluğu dışında kalma stratejisini terk etmiş yüzünü Batı'ya çevirerek yeni politik düşüncüyü teoride ve pratikte temsil etmiştir (Sayarı, 2007;

¹⁰ Askeri seçenek düşüncesi aslında bir politik ifade biçimidir. ABD, her olayın ardından askeri seçenekler masada var ifadesine rağmen hiçbir müdahalede bulunmaması bunun iyi bir örneği olarak kabul edilebilir. Bkz: <https://www.yenisafak.com/dunya/pentagon-askeri-secenek-masada-3223934>, erişim: 10.02.2018

233). Bu bakış açısına göre, küreselleşme, Türkiye açısından bir fırsat yaratmakta, Avrupa dışı bölgeleri yeniden güç paradigması çerçevesine yerleştirecek bir olanak olarak değerlendirilmektedir: “Modernite Avrupa-Merkezli bir tarihi sürecin eseri idi; küreselleşme ise kaçınılmaz bir şekilde başta Asya olmak üzere bütün insanlık birikimini tarihin akış seyrinde tekrar devreye sokacak unsurlar taşımaktadır. (...) Tarihi birikimi etkin bir açılıma temel sağlayacak toplumların öne çıkacağı bu süreçte Türkiye tarihi derinliği ile stratejik derinliği arasında yeni ve anlamlı bir bütün oluşturma ve bu bütünü coğrafi derinlik içinde hayata geçirme sorumluluğu ile karşı karşıyadır. Stratejik açıdan mihver bir ülke olan Türkiye, bu sorumluluklarının gereğini yerine getirmesi durumunda, yeni dengelerin oluşacağı daha istikrarlı uluslararası konjonktüre daha uygun şartlarda giren merkez bir ülke konumu kazanacaktır” (Davutoğlu, 2009; 563). Burada esas sorun bir dönemler dile getirilen “eksen kayması”dır. 2009 yılının ikinci yarısından itibaren Batı dünyasının önde gelen gazete ve dergilerinde yoğun şekilde, Türkiye’nin Transatlantik sistemden uzaklaşarak, yönünü güneye (Orta Doğu’ya) ve doğuya (Asya’ya) çevirdiği, bir eksen değiştirme süreci içinde olduğu yönünde yorumlar, makaleler ve köşe yazıları yayınlanmaya başlamıştır. Samuel Huntington’ın “medeniyetler çatışması” varsayımının küresel entelektüel söylemin başlıca konularından biri haline geldiği 11 Eylül sonrası dünyada, jeopolitik konumu açısından vazgeçilmez olan Türkiye’nin doğuya dönüşü, Batı medeniyeti ait olmadığı tezi, medeniyetler fay hattı üzerinde önemli bir tektonik kayma anlamına gelmektedir (Palabıyık, 2008). Tarihi insanoğlunun daha üst düzey hürriyet ve rasyonelliğe ulaşma çabası olarak gören “Hegelci tarih anlayışını yeniden yorumlama çabası içindeki Fukuyama, tarihi "insanoğlunun, evrensel geçerliliği olan en mükemmel bir siyasî sistem arayışının" ürünü olarak görmektedir. Fukuyama’ya göre Marksizmin çöküşü ile ortaya çıkan süreç insanoğlunun bu arayışının hedefine ulaşmasının bir işaretidir: Hür toplumlar oluşturma hedefini gerçekleştiren Batı-tipi demokrasi, tarihin sonunu ilan etmiştir. Bu görüşünü teyit için de Hegel’in 1806’da Napolyon ordularının zaferi ile neticelenen Jena Savaşı sonunda tarihin sonunu ilan etmesine atıfta bulunmaktadır. Hegel modern liberal devletin temelini oluşturan hürriyet ve eşitlik ilkelerinin en gelişmiş ülkelerde uygulamaya geçtiğini ve liberalizmden üstün herhangi bir alternatif sosyal ve siyasî örgüt formu ve ilkelerinin kalmadığını söylüyordu (Davutoğlu, 2000; 2). Nitekim Türkiye’nin yönü, batıdan doğuya, kuzeyden güneye bütün ülkelerde bir merak uyandırmış ve şu başlıklar dillendirilmiştir: “2009 sonbaharının başından beri aşağıdaki türden yazı başlıkları okumadığımız tek bir gün neredeyse geçmedi: “Batı Türkiye’yi nasıl kaybetti?” , “Türkiye Batı’yı terk ederse neler olur?”, “Türkiye: Artık bir müttefik değil”, “Türklerin Doğu’ya dönüşü”, “Türkiye’nin İran ve İsrail’e kaygı verici yaklaşımı”, “Yeni Türk lügati”, “Türkiye’siz bir NATO”, “Türkiye İran’ın dostu mu?”, “Doğu’ya doğru bir İslami merkez”, “Avrupa’da hayal kırıklığı: Türkiye Doğu’ya bakıyor”, “Türkiye ve Orta Doğu: Doğu’ya ve Güney’e bakmak¹¹...” Burada bir tür imparatorlukçu yayılmacılık düşüncesinin izlerini görmek mümkündür denilebilir, çünkü Türkiye, Osmanlı imparatorluğunun hüküm sürdüğü topraklar üzerinde bir hareket alanına sahip olabilir ve ancak bu süreçle birlikte korunmuş hakları güvence altına alabilir: “Türkiye artık Balkanlarda mutlak terkin sembolü haline gelmiş olan göçler politikasının yerini alacak alternatif ara politikalar üretmek zorundadır. Bu ara politikaların temelinde Balkanlardaki Osmanlı-İslâm kültürünün canlı tutulmasının yer alması kaçınılmazdır. ...Boşnak ve Arnavutların, bağımsız devletler olarak varlıklarını sürdürme çabaları, bu tabii müttefikler ile Türkiye arasındaki ortak tarihi kültür bağı temelini desteklenmesini gerekli kılmaktadır” (Ortaylı, 2006; 58).

Bu bağlamda ilk bakmamız gereken, Türkiye’nin bu yaklaşımlarıyla komşularıyla olan sorunları ne derecede çözebildiğidir. Davutoğlu’nun ilkelerinin komşularla sıfır problem, yakın ve dış havzalardaki etkinlik, ritmik diplomasi, yeni bir diplomatik üslup ve çok boyutlu dış politika olarak tespit ettiği yeni vizyon ile Türk dış politikasının önünü açmaya çalıştığı söylenebilir. Bu vizyonla hareket eden Türkiye çevre bölgelerde coğrafi, kültürel, ekonomik derinliği ve tarihi sürekliliği ile bir merkez ülke olarak algılanabilir. Ancak Türkiye’nin merkez ülke özgünlüğü entegre politikalar üreten bir dış politikayı zorunlu kılmaktadır. Türkiye’nin gücünü artırması çok kimlikli coğrafi niteliğini avantaja çevirmesi ve bütün dış politika alanlarını tek bir resimde toplayacağı entegre dış politikayı başarıyla sürdürebilmesine bağlıdır. Bu durumda edilgen bir dış politika artık ihtimal dışı olarak görülebilir. Alanda olma ve oyun kurma beceresi olmazsa olmaz koşullar olarak önümüze çıkmaktadır. “Davutoğlu’nun çizdiği vizyon kendi içinde dinamik gelişime müsait bir çerçeveye sahiptir. Bu dinamik bağlamın yeni hedefi çevre bölgelerle "maksimum işbirliğine" ulaşmaktır” (Aras, 2009).

¹¹ Bu analizin ayrıntılı dökümü için bkz: <https://www.setav.org/turk-dis-politikasinda-eksen-tartismalari-cok-kutuplu-dunya-icin-yeni-bir-vizyon/>, erişim: 10.02.2018.

3.1. Suriye

En önemli tecrübenin hiç kuşkusuz Suriye ile yaşandığı söylenebilir¹². Artık iki ülke birbirlerini ticari ortak olarak tanımlamakta, ilişkileri baltalayan klasik sorunlar, örneğin Suriye'nin PKK'ya verdiği destek, Fırat nehrinin sularının paylaşılmasında Türkiye'yi suçlayan tutumu ve Hatay'ın siyasi statüsüne dair izlediği politika, artık gündemi meşgul etmemektedir (Hale, 2009; Oğuzlu, 2009). İki ülke arasındaki serbest ticaret anlaşması, Suriye'nin Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesi, Suriye'nin İsrail ile olan sorunlarının çözümünde Türkiye'nin desteğini istemesi not edilmesi gereken önemli gelişmelerdir. Ortadoğu bölgesindeki hâkim Sünni rejimlerin aksine Türkiye, Suriye'yi dışlayan ve onu daha fazla İran'ın yörtüncesine sokan bir politika izlemekten kaçınmış, İsrail-Filistin sorununun çözümünde, Lübnan'da siyasi istikrarın sağlanmasında ve Irak'ın bir an önce kendi kendini yönetebilir bir seviyeye gelmesinde Suriye'nin kazanılması gerektiğine inanmıştır. Bu politika şu ana kadar önemli sonuçlar vermiştir (Davutoğlu, 2009; 47).

3.2. Yunanistan

Benzer bir sonuç Türkiye'nin Yunanistan'la olan ilişkilerinde de gözlenmektedir¹³. Her ne kadar Kıbrıs sorunu ve Ege Denizi'ne ilişkin problemler çözülmüş olmasa da, taraflar karşılıklı işbirliği geliştirebilmiş, mevcut sorunlarla bir arada yaşamayı öğrenmiştir. Krizleri yönetmeye dayanan anlayış ileride kriz üreten sorunların tamamının dönüşmesine katkıda bulunabilir mi, bu belki tartışılabilir ama, kesin olan şey iki tarafın da bu sürecin devamını arzuladığıdır. Bu çerçevede Yunanistan'ın Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesi, Kıbrıs sorunu yüzünden bu sürecin askıya alınmasını ve Kıbrıslı Rumların aşırı milliyetçi bir perspektiften hareket ederek Türkiye-AB ilişkilerini rehin alma girişimlerini engellemeye çalışması ve AB içinde Türkiye'nin üyeliğine ilişkin artan muhalefeti bir şekilde dengelemesi dikkat çeken gelişmelerdir. Davutoğlu'na göre Türkiye de Kıbrıs ile insani unsur dışında iki stratejik unsur açısından da ilgilenmek zorundadır: "Birincisi dar ölçekli stratejik önemlidir ki, Doğu Akdeniz'deki Türkiye-Yunanistan, KKTC-Kıbrıs Rum Kesimi dengeleri ile ilgilidir. Bu durum en çarpıcı bir şekilde son yıllarda yaşanan füze krizi ile ortaya çıkmış bulunmaktadır. Kıbrıs'a yerleştirilmesi düşünülen füzelemlerle Yunan-Rum ittifakının askeri potansiyelinin Ege'deki adaların ulaşım alanlarının ötesindeki Anadolu topraklarını da tehdit edecek güce ulaşması ihtimali bizatihi Kıbrıs'ın güvenliğinin ötesinde stratejik boyutlar ihtiva etmekteydi. Güney ve İç Anadolu'yu menzili içine alacak böylesi bir tehdit Ermenistan, Rusya ve Suriye'den herhangi birinin de bu ittifaka doğrudan ya da dolaylı destek sağlaması ile Türkiye'nin hiçbir güvenlik alanının kalmaması sonucunu doğurabilirdi. Böylesi bir tehdit ihtimali yüzer bir üs niteliğindeki Kıbrıs'ın Anadolu yarımadasının total güvenliği açısından taşıdığı önemi bir kez daha ortaya koymuştur. Jeostratejik önemin ikinci boyutu ise geniş ölçekli stratejik önemdir ki, adanın bölgesel ve küresel stratejiler içindeki yeri ile ilgilidir. Ortadoğu, Doğu Akdeniz, Ege, Süveyş Boğazı, Kızıldeniz, ve Körfez üzerinde stratejik hesaplar yapan hiçbir küresel ve bölgesel güç Kıbrıs adasını ihmal edemez. Kıbrıs bütün bu bölgelerin hepsine öylesine optimum bir uzaklıktadır ki, her birini doğrudan etkileyecek bir parametre niteliği taşımaktadır. Türkiye bu parametre üzerinde yetmişli yıllarda elde ettiği stratejik avantajı statüyü korumaya yönelik defansif bir Kıbrıs politikasının unsuru olarak değil, diplomatik nitelikli ofansif bir deniz stratejinin temel dayanaklarından birisi olarak değerlendirmelidir. Bu çerçevede Kıbrıs, Türkiye'nin Hazar-Karadeniz-Boğazlar-Ege Denizi-Doğu Akdeniz-Süveyş-Basra Körfezi hattında oluşan yakın deniz kuşağı ile ilgili genel deniz stratejisinin kilit unsuru olarak özel bir önem taşımaktadır" (Davutoğlu, 2009; 179-108). Yunanistan, yüzü AB'ye dönük bir Türkiye'yi, süreçten kopartılmış bir Türkiye'ye tercih eder bir noktaya geldiğinden, bu tutumunun devam edeceğini söylemek abartılı olmayacaktır. Davutoğlu anlayışını geçmiş yaklaşımlardan farklılaştıran bir nokta, Türkiye'nin artık Yunanistan'ı ciddiye almaya başlaması ve AB üyelik süreci çerçevesinde kazanılması gereken bir ülke olarak algılamasıdır. Eski anlayış Yunanistan'ı gerçek bir Avrupalı olarak görmeyi reddeden, Yunanistan'ın yarattığı sorunları AB'nin güçlü ülkeleri üzerinden çözmeye çalışan bir yaklaşımdı. Umulan şey, AB'nin güçlü ülkelerinin Türkiye'nin AB üyeliğini istemeye başlamalarıyla beraber Yunanistan üzerinde baskı kurmaları ve Yunanistan'ın bu süreci engellemesine muhalefet etmeleriydi¹⁴. Burada Yunanistan kendi başına önemli bir aktör olarak değerlendirilmiyordu. Türkiye artık bu yaklaşımı geride bırakmıştır ve bunun olumlu sonuçları ortadadır (Davutoğlu, 2009; 47).

¹² Suriye'nin sonraki yıllarda değişen ve negatif anlamda ilerleyen politikası, bu pozitif süreci baltamış ve Suriye'de iç savaşın yaşanmasına sebep olmuştur. Davutoğlu'ndan sonraki dış politika anlayışında dahi Suriye inadından vazgeçmemiş ve bugün yaşananların sorumlusu haline gelmiştir. Bir kısım bürokratların ise Davutoğlu'nun son dönem Suriye politikasında hatalar olduğunu ifade ettiği iddia edilmiştir (Barlas, 2018).

¹³ Suriye için ifade edilen negatif durumun aynısı Yunanistan için de geçerlidir. Özellikle Yunan Başbakan Çıpras döneminde Türk-Yunan ilişkileri, Kıbrıs Rum Kesimi sebebiyle gerginleşmiştir.

¹⁴ Davutoğlu'nun dile getirdiği temenniler şu an tam tersine dönmüştür. AB, ülkemize karşı Yunanistan'ın aşırı tavırlarına ses çıkarmamakta ve tam tersine ülkemizi manipüle etmektedir.

3.3. Irak

Davutoğlu yaklaşımının Irak'la ilişkiler bağlamında öngördüğü politika, ABD'nin Irak'a askeri müdahalesi neticesinde ortaya çıkan sonuç çerçevesinde değerlendirilmelidir. “Başlangıçta Türkiye, Saddam rejiminin güç kullanılarak değiştirilmesine direnmiş, bunun Irak'ın parçalanması riskini taşıdığını belirtmiş ve krizin daha çok diplomatik yollardan çözülmesine çalışmıştır. Irak'a komşu ülkelerin bölgesel bir zeminde hareket etmelerinde Türkiye etkili bir rol oynamıştır. Bu bağlamda ABD'nin Türkiye'nin toprakları üzerinden Irak'ı işgal etmesine yönelik talepleri Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddedilmiştir. Her ne kadar bu yöndeki Meclis kararının Türkiye-ABD ilişkilerini olumsuz etkilediği birçok gözlemci tarafından kabul edilmişse de, Meclisin takınmış olduğu tutum Davutoğlu anlayışıyla uyumludur” (Oğuzlu, 2009;47). Burada esas olan bölgesel sorunların öncelikle bölgesel aktörler tarafından halledilmesi gerektiğidir. Buna göre, Irak'ın bir an önce içeride istikrarlı bir yönetime kavuşması için ABD'nin, Irak'ı terketmesidir. Türkiye bu çerçevede iki konuya özel önem vermiştir. Bunlardan birincisi Iraklı Kürt grupların bağımsızlık yönündeki taleplerinin engellenmesi, diğeri de Iraklı Sünni grupların bir an önce yeni duruma adapte olarak siyasi süreçte dâhil olmalarıdır. Kürtler söz konusu olduğunda Davutoğlu stratejisi, PKK sorununun bir an önce halledilmesi ile Türkiye ve Iraklı Kürt grupları arasındaki ilişkilerin daha sağlıklı bir zeminde yürütülmesini amaçlamış, bunun yanında Türkiye'nin Iraklı Kürt grupları kazanması gerektiği vurgusunu yapmıştır (Oğuzlu, 2009; Hale, 2009). Temel mantık, Türkiye'nin kendi Kürt sorununu içeride çözmeye yönelik adımlar atması ve Kuzey Irak'taki devletleşme sürecinin Türkiye'nin kendi üniter yapısını etkilememesidir. Ayrıca, Iraklı Kürtlerin mümkün olabilen bütün araçlar vasıtasıyla Türkiye'ye yaklaşımlarının sağlanması ve kendi geleceklerini Türkiye ile geliştirecekleri iyi ilişkilerde görmeleri amaçlanmıştır. “Irak'ın bir an önce istikrara kavuşması ve tek parça yaşamaya devam etmesi, Türkiye'nin kendi güvenliği için elzem görülmüş ve bunun olması için çeşitli adımlar atılmıştır. Bu çerçevede Türkiye taraflar arasında ortak geçmişten gelen bağlara ve aynı coğrafyada yaşıyor olmanın getirdiği ortak bölgesel kimliğe vurgu yapmıştır. Davutoğlu yaklaşımının Türkiye'nin Irak'a ilişkin temel politikasını belirlediğini söylemek belki abartılı bir ifade olacaktır ama son dönemde yaşanan gelişmeler, özellikle Ankara ile Erbil arasında, bu yöndeki gelişmeleri pekiştirmektedir. Türkiye'nin güvenliği, Iraklı Kürtlerin kendi geleceklerini Türkiye ile geliştirecekleri yakın işbirliğinde görmeleri ile mümkün olabilir. Bölgenin Türkiye'ye ekonomik anlamda bağımlı duruma getirilmesi, bölgedeki enerji kaynaklarının çıkartılıp, Batılı pazarlara nakledilmesinde Türkiye güzergâhının kullanılması, bölgede Türk kültürünün yaygınlaşması adına sosyal, kültürel ve eğitim faaliyetlerinin hız kazanması özellikle önemsenmelidir. “Irak söz konusu olduğunda Davutoğlu yaklaşımının bir diğer ayırıcı özelliği, Türkiye'nin sadece Irak'ın kuzeyine değil, ülkenin bütününe yönelik bir bakış açısı geliştirmesidir. Bu bağlamda, Şii ve Sünni Araplar, Türkmenlerle beraber, en az Kürt gruplar kadar dikkate alınması gereken aktörlerdir. Asıl onlarla geliştirilecek iyi ilişkiler bir yandan Irak'ın bütünlüğünün diğer yandan Türkiye-Irak ilişkilerinin işbirliği çerçevesinde yürütülmesinin garantisi olabilir” (Oğuzlu, 2009; 47).

3.4. Amerika Birleşik Devletleri

Davutoğlu'na göre ABD'yi II. Dünya Savaşı sonrası sistemin hegemonik gücü haline getiren temel unsur, uluslararası hukukun ve bu hukuku hayata geçiren uluslararası kurumların, bu ülkenin siyaset yapımcıları tarafından son derece etkin bir şekilde kullanılmış olmasıdır. “II. Dünya Savaşından bu yana süren gelişmeler göstermiştir ki, ABD'nin küresel düzendeki merkezi konumunun anahtarı Avrasya stratejisidir. Bu stratejinin temel unsuru da kıta-aşırı müdahale kapasitesi ve ittifaklar politikasıdır. Soğuk Savaş sürecince çift kutuplu bir uluslararası sahnede cereyan eden bu hegemonik düzen jeopolitiği, Soğuk Savaş sonrası düzende de bir güçler dengesi içinde etkisini sürdürmeye devam edecektir. ABD, Avrasya içindeki diğer büyük güçlerin konumlarını ve stratejik tercihlerini yeni dengeler kurarak yönlendirmeye devam ettiği sürece küresel dengeleyici konumunu koruyacaktır” (Davutoğlu, 2009; 229). ABD'nin uluslararası ilişkiler alanına müdahale biçimleri de Davutoğlu tarafından başarılı bulunmaktadır. “Bosna bunalımını son derece etkin bir diplomasi için kullanan ABD böylece hem Avrupa'nın bunalım çözme ve güç kullanma konusundaki iç zaafalarını ortaya koymuş, hem de ABD ve NATO olmaksızın Avrupa'nın iç güvenlik meselelerinin çözülemeyeceğini göstererek fiili olarak bölgeye girme şansı elde etmiştir...” (Davutoğlu, 2009; 295). Bu bağlamda Davutoğlu, ABD'nin izlediği politikadan yana stratejik bir tavır göstermiştir¹⁵: “Ancak, 19.yüzyıldan farklı olarak yeni konjonktürdeki en önemli faktör ABD'dir ki, ABD'nin bölgesel etkinliğini Germen ve Slav etkinlik alanları dışında kalan unsurlara dayandırmasını gerekli kılmaktadır. (...) Türkiye bu noktada Almanya ve Rusya'yı karşısına almadan ve bu ülkelerle diplomatik teması kesmeden,

¹⁵ ABD ile alakalı stratejik bir tavrın belirlenmesi gerektiğini ifade eden Davutoğlu, bu ifadeleri 15 Temmuz sürecinden önce dile getirmiştir. Özellikle FETÖ yapılanmasının başı olarak kabul edilen F. Gülen'in, ABD'de yaşıyor olması, bu stratejik ortaklığın da sonunu getirmiştir. Ayrıca ABD'nin, Suriye'nin kuzeyinde YPG/PYD ile birlikte hareket ediyor olması da, yine bu stratejik ortaklığın sorgulanmasına sebep olmuştur. NATO müttefikleri olarak ABD'nin yaptıklarının hiçbirini stratejik ortaklığa sığmamaktadır.

ABD ile kesişen bölgesel hesaplarının realize edilmesine çalışmalıdır” (Davutoğlu, 2009; 315-316). Türkiye'nin ABD ile *stratejik müttefik* olması günümüzde sıkça dile getirilmektedir. Davutoğlu *Stratejik Derinlik*'te bu konu ile alakalı şunları ifade etmiştir: “Türkiye'nin NATO içindeki rolünün Ortadoğu'dan çok Balkanlar ve Doğu Avrupa ile ilintilendirilmesi Balkan politikamız açısından büyük bir önem taşımaktadır. Meselenin AB ve BM forumlarında yoğunlaşması Türkiye'nin etki alanını azaltacaktır. (...) Türkiye'nin NATO içinde Ortadoğu'ya yönelik bir rol üstlenmesi Türkiye'yi risk üstlenen edilgen bir ülke yaparken, Balkanlara ve Doğu Avrupa'ya yönelik bir rol, Türkiye'yi daha etken ve kendisini dışlayan Avrupa karşısında daha güçlü kılacaktır. Böyle bir tanımlama gelecekte bölgede Türkiye'ye yakın Boşnaklar ve Arnavutlara yakın politika geliştirmek zorunda kalacak olan ABD'nin tercihlerine de yakın olacaktır” (Davutoğlu, 2009; 321).

3.5. İran ve Rusya

Günümüzde¹⁶ Türkiye-İran ilişkileri, 1979 Devrimi'nden sonra yaşanan siyasi ve ekonomik ilişkilerin en parlak dönemi olarak gösterilmektedir. Genel olarak bakıldığında 1990'lı yıllarda gergin olan ilişkiler 2000'li yıllarda yumuşamış ve karşılıklı olarak ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesi çabasına dönüşmüştür. Öncelikle Türkiye-İran ilişkilerindeki olumlu havayı, Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerinin geliştirilmesini öngören, arabulucu rolünün ön planda tutulduğu yeni dış politika vizyonunun bir uzantısı olarak görmek gerekir. Ayrıca Türkiye'nin İran'a yönelik dış politikasında geçmişteki tehdit algılayışından kurtulması da ilişkilerin yumuşamasında önemli bir etkidir. Irak savaşı sonrasındaki Ortadoğu'daki gelişmeler de işbirliği yapma ihtiyacını arttırmıştır. Bu güvenlik ilişkilerini şekillendiren iki önemli faktör söz konusudur. İlki ilişkilerin güvenlik boyutu ile alakalıdır. İran'ın Türkiye ile güvenlik işbirliğine iten sebeplerden birincisi ABD'nin PKK'yı İran'a karşı kullanabileceği endişesidir. İkincisi Irak'a yerleşmiş olan Halkın Mücahit Örgütü'nün kendisine karşı kullanılması endişesidir. Üçüncüsü PKK'nın Mart 2004'te İran içinde PJAK adlı bir örgüt kurması, bu örgütün İran'a karşı faaliyete geçmesidir. Dördüncüsü ABD ile yaşanan gerginlik ve ilişkilerin geleceğinin belirsizliği karşısında Türkiye'yi kendisine karşı düzenlenebilecek faaliyetlerden uzak tutmak istemesidir. İkinci olarak ise ilişkilerin bir de ekonomik boyutu söz konusudur. İran ile Türkiye arasında ekonomik ilişkilerin son 5-6 yıldır arttığını görüyoruz. Türkiye özellikle son dönemlerde komşuları ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi politikasını benimsemiştir. Karşılıklı yapılan ziyaretler ve anlaşmalar da işbirliğini artırma çabalarına verilen önemi göstermektedir (Karacauslu, 2010; 203-210).

Davutoğlu'nun dış politika anlayışı ise İran ve Rusya gibi iki önemli bölgesel gücün Türkiye'nin güvenliği ve ekonomik çıkarları açısından önemli olduğu gerçeğini de kabul etmektedir. Rusya ve İran her ne kadar tarihten ve coğrafyadan kaynaklanan sebeplerden dolayı Türkiye'nin bölgesel rakipleri olarak görülseler de, son dönemde yaşanmaya başlanan ilişkiler taraflar arasındaki işbirliğinin, rekabetten daha fazla ön plana çıkmaya başladığını göstermektedir. Rusya ve İran, Türkiye'nin enerji ihtiyacı açısından önemli ülkelerdir. İki ülkeyi önemli kılan diğer bir faktör bu ülkelerin başta ABD olmak üzere Batı devletleriyle yaşadığı problemlerin, Türkiye'nin bu ülkelerle yaşadığı ilişkileri olumsuz etkileme potansiyeline sahip olmasıdır. Burada önemli olan husus: Türkiye'nin, İran ve Rusya'nın Batı ile kavgalı olmasına ve iki taraf arasında muhtemel bir askeri çatışma çıkmasına müsamaha gösteremeyeceğidir (Hale, 2009). Bu Türkiye'nin en önemli dış politika çıkarlarından. Bu bağlamda, “Türkiye, NATO ve Rusya arasındaki ilişkilerde Rusya'nın hassasiyetlerini dikkate alan bir tutum benimsemiş, İran'ın nükleer silah edinme çabalarından dolayı yaşanan krizde daha çok Avrupa Birliği'nin benimsediği diplomatik ve ekonomik metotları desteklemiştir. NATO'nun genişleyerek Ukrayna ve Gürcistan'ı üye kabul etmesi, Karadeniz'in bir NATO denizine dönüşmesi, Bulgaristan ve Romanya'da NATO askeri üslerinin inşa edilmesi konularında, Türkiye, Rusya'nın dile getirmekte olduğu itirazlara sempati ile bakmaktadır. 2008 yılı Ağustos ayında yaşanan kısa süreli Rus-Gürcü savaşı göstermiştir ki, Rusya asla küçümsenmemesi gereken bir ülkedir. Bölge barışı için, Türkiye'nin Rusya ile iyi geçinmekten başka bir yolu yoktur. Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu önerisinin temel mantığı, bölgedeki sorunların bir an önce çözülerek, Rusya'nın bu sorunları bahane ederek bölgedeki etkinliğini artırmasını önlemektir” (Oğuzlu, 2009; 458-49).

3.6. İslam Dünyası

İslam toplumları küreselleşme sürecinde ötelenerek insanlığın genel serüveninin dışına itilmeye çalışılmaktadır. İslam medeniyetinin tarihî tecrübesi anlaşılmaaksızın, İslam Dünyası kavramının bizatihi kendisi yeniden yorumlanmaaksızın ve nihayet İslam toplumlarının bir bütün olarak ve tek tek modernleşme serüvenlerinin ana dinamikleri ortaya konmaaksızın önümüzdeki dönemde yaşanacak derin yüzleşmelere

¹⁶ Bu ifadeyle 2017-2018 yılları kast edilmektedir.

nüfuz edebilmek de, bu yüzleşmelerin ortaya çıkaracağı yeni konjonktürlere intibak edebilmek de mümkün değildir. İslam Dünyasının küreselleşme süreci içinde yaşamakta olduğu bu gerilimler, İslam medeniyetinin bir taraftan hayat alanı bulduğu coğrafi mekânın diğer taraftan da içinden geçerek olgunlaştığı tarihî sürecin ürünüdür. Aslında hem coğrafi hem de tarihî faktörler bir kültür birikimi olarak İslam medeniyetini, bir demografik-coğrafi ünite olarak İslam Dünyasını ve nihayet bir demografik-inanç birimi olarak İslam toplumlarını, yaşanan bu sürecin en temel unsurları haline getirmektedir. İslam toplumlarının küreselleşme süreci ile köklü ve sağlıklı bir yüzleşme içine girmeksizin tarihte yeniden etkin olabilmelerinin güç olduğu gerçeği açıktır. Ancak öte yandan, İslam medeniyet birikimi ile çift yönlü bir alışveriş içine giremeyen bir sürecin de gerçekten küreselleşebilmesi imkânsızdır. İslam Dünyası bu yönüyle küreselleşmenin etkilediği bir havza olduğu kadar başlı başına kendi ekseninde küreselleştirici bir nitelik taşımaktadır (Davutoğlu, 2002; 1-2). Davutoğlu'na göre yeni dönemde “Türkiye İslam Dünyası ile olan ilişkilerini yukarıda çerçevesini çizdiğimiz uluslararası konjonktür içinde yeniden değerlendirmek zorundadır. Türkiye'nin her vesile ile zikredildiği gibi Doğu ile Batı, Asya ile Avrupa arasında kültürel, siyasal ve ekonomik bir köprü rolünü oynayabilmesi için her iki taraf nezdinde de özgüvene dayalı güçlü bir kültürel aidiyet hissi, istikrarlı bir tavır, psikolojik reflekslerden uzak ağırbaşlı ve rasyonel bir duruş belirlemesi gerekir. İslam Dünyasına yönelik muhtemel tehdit senaryolarını Batı'ya, Batı'nın stratejik argümanlarını Doğu'ya taşıyan bir görüntü konjonktürel getiriler sağlasa da, kalıcı ve saygın bir uluslararası konum elde edilmesini imkânsız kılar”(Davutoğlu, 2009; 262). Davutoğlu'na göre, Türkiye-Suudi Arabistan ilişkilerini bölgedeki barışa katkı yapacaktır. Suudi Dışişleri Bakanı Faysal¹⁷, Gazze'den Yemen sorununa Türkiye'nin sorun çözücü niteliğinin ve potansiyel rolünün altını çizmiştir. İki ülke arasında ilişkiler iyi seyrediyor ve gelişme eğilimindedir. Karşılıklı üst düzey ziyaretler ve 6 milyar dolara yaklaşan dış ticaret iyi ilişkilerin göstergesidir. Suudi Arabistan yıllık 150 milyar dolar bütçe fazlası ile önümüzdeki dört yılda 600 milyar dolarlık bir makro yatırım planı yapmaktadır. Türkiye inşaat sektöründe bölgede ikincidir ve değerlendirilebilecek yeni imkânlarla sahiptir. Arap yarımadasının başat ülkesi ve en büyük Arap ekonomisi olan Suudi Arabistan, bölgede etkili bir rol oynamaya devam edecektir (Davutoğlu, 1994). Kral Abdullah'ın girişimiyle oluşan Arap barış planı ile Türkiye'nin Filistin sorununa yaklaşımı örtüşmektedir¹⁸. Türkiye'nin Körfez İşbirliği Konseyi ile kurduğu stratejik diyalogun geliştirilmesine özel önem veriliyor. Türkiye bir anlamda AB ve NATO ile bir köprü görevi üstlenmektedir (Aras, 2010a). Böyle bir konjonktürde “Türkiye tarihi derinliği ile stratejik derinliği arasında yeni ve anlamlı bir bütün oluşturma ve bu bütünü coğrafi derinlik içinde hayata geçirme sorumluluğu ile karşı karşıyadır.” Eğer böyle bir açılımı gerçekleştirebilirse, merkez bir ülke konumu kazanacaktır. Davutoğlu Türkiye'yi diğer birçok ülkeden farklı bir konumda görmektedir (Davutoğlu, 2009; 563). Davutoğlu, MÜSIAD'da yaptığı bir konuşmada ise şunları ifade etmiştir: “Türk dış politikası aynı anda birçok problemle ilgilenmek durumunda. Türkiye 1960'ların, hatta 10 yıl öncesinin statik politikalarıyla uluslararası arenada tutunamaz. Artık her devlet kendi çıkarlarına göre olayları ve ilişkileri şekillendirme politikası uygulamaktadır” (Güler, 2008; 17-18). Aynı toplantıda kendine sorulan sorulara şu yanıtları vermiştir: “(1) Türkiye bir çevre ülke değil, merkez ülkedir. Ne AB'nin ne de Ortadoğu'nun periferisinde yer alır. (2) Türkiye bugün artık Soğuk Savaş döneminin söylemi olan “bölgesel güç” sıfatıyla tanımlanamaz. Bir merkez ülkedir ve küresel güç olma yolunda ilerlemektedir. Olumlu görülen bir gelişme hiç kuşkusuz Türkiye'nin bölgesel sorunların çözümünde oynamaya başladığı arabulucu ve kolaylaştırıcı misyondur. “Bu bağlamda Türk yetkililer, başta Davutoğlu olmak üzere, İsrail ve Filistin Yönetimi arasındaki görüşme sürecine HAMAS'ın dâhil edilmesi yönünde adımlar atmış, HAMAS'ın seçimle işbaşına gelmiş yöneticilerinin İsrail tarafından meşru görülmesine çalışmış ve HAMAS'ı İsrail'in egemenliğini tanımaya ve zor kullanma stratejisini terk etmeye davet etmiştir. Türkiye, İsrail ile Suriye arasındaki doğrudan görüşmelere dolaylı destek vermiş, tarafların temsilcilerini İstanbul'da bir araya getirmiştir. Irak'taki Sünni grupların ülkelerindeki siyasi sürece dâhil edilmeleri adına, Sünni Araplarla diğer Iraklı gruplar ve Amerikalı temsilciler arasındaki temasların kurulmasında da Türkiye önemli roller oynamıştır. Türkiye ayrıca, Pakistan ve Afganistan liderlerini bir araya getirerek taraflar arasındaki yanlış anlaşılmalara giderilmesine çalışmıştır. Bu yöndeki Türk adımları hem bölge ülkelerinin hem de Batılı ülkelerin kamuoyları ve medyaları tarafından takdir edilmektedir” (Oğuzlu, 2009; 49).

3.7. Balkanlar ve AB

Davutoğlu, Türkiye'nin Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'ya sırtını dönemeyeceğini ileri sürmektedir. “... Soğuk Savaş fiilen bitmiş olmakla birlikte Soğuk Savaş sonrası dönemin uluslararası dengelerini ve hukukunu belirleyecek olan nihai düzenlemeler ve anlaşmalar halen yapılmamıştır. Bu açıdan ele alındığında

¹⁷ Vefat eden Suud eski dışişleri bakanı.

¹⁸ Tabi bu ifadeler şimdi geçerli değildir. Suud Prensi MUHAMMED Bin Selman, yakın dönemde İsrail işe birçok konuda anlaşmış ve husumetleri bitirmiş görünmektedir. Bkz: <https://www.timeturk.com/suudi-arabistan-israil-ile-anlasti/haber-781135>, erişim: 03.03.2018.

Soğuk Savaşı bitiren ateşkesler yapılmış, ancak yeni güç dengelerini yansıtan nihai düzenlemeleri de kapsayan geniş ölçekli bir yenedünya düzeni oluşturulamamıştır” (Davutoğlu, 2009; 559). Türkiye’ye böyle bir boşlukta misyon biçilmiştir. Kafkasya için “Bölgesel bağlantılar açısından bir mukayese yapmak gerekirse Kafkaslar’da Azerbaycan, Balkanlar ise Arnavutluk istikrarlı ve güçlü bir bölgesel konum kazanmadıkça, Türkiye’nin her iki bölgedeki ağırlığını arttırabilmesi de, yakın deniz havzası içinde olmakla birlikte sınır-ötesi etkinlik alanları içinde kalan Adriyatik ve Hazar’a yönelik politikalar geliştirebilmesi de mümkün olamaz” (Davutoğlu, 2009; 127-128) diyerek Balkan ve Kafkasya politikalarını özetlemiştir. Davutoğlu, Sırbistan’ın Politika gazetesinde yayınlanan makalesinde şu ifadeler kullanmıştır: “Tarihi süreç, kültürel etkileşimler, farklı etnik, dini ve kültürel değerlere sahip insanların birlikte yaşamaları gibi pek çok unsur, Balkanların toplumsal altyapısını oluşturmaktadır. Balkanlar coğrafyasını sorunlarından ne kadar hızlı arındırabilirsek ve özellikle ekonomik planda entegrasyonu ne kadar çok güçlendirebilirsek, bölgemizin AB ve NATO gibi Avrupa ve Avrupa-Atlantik kurumları ile bütünleşmesini aynı ölçüde kolaylaştırabileceğiz. AB ve NATO üyelikleri tüm Balkan ülkelerinin ortak hedefidir. Her ülke açısından bu süreçlerin farklı koşulları bulunmaktadır. Fakat önemli olan bu yönelimi korumak, hep birlikte yürütmek ve geliştirmektir. Balkan ülkelerinin bu yönde güçlü bir siyasi irade sergiliyor olmaları bu noktada öne çıkmaktadır” (Davutoğlu, 2009a). Buna ek olarak Davutoğlu, Arnavutluk’un Gazeta Shqiptare gazetesinde ise yine Balkanlarla ilgili olarak şu vurguyu yapmıştır: “1990’lardan itibaren uluslararası politikada gözlemediğimiz dramatik değişiklikler Avrupa düzeyinde ve küresel düzeyde güvenlik kavramına da yepyeni boyutlar getirmiştir. Bu yeni koşullar bağlamında, günümüzde Balkanların güvenliği ile ilgili kaygıların bölgesel boyutları aşarak bütün dünyayı ilgilendirir nitelikte olması gerektiğini kabul etmek gerekmektedir. Bunun en önemli nedeni, dünyanın belli başlı büyük devletlerinin Balkanlardaki politik dinamiklerle ilgilenmeleri ve bu ilginin giderek artacak olmasıdır.

Günümüzde Balkanların güvenliğini geniş Avrupa bağlamında ele alma mecburiyeti vardır. Bu durum, geniş Avrupa güvenlik sisteminin çekirdeğinde bulunan Arnavutluğun Avrupa Atlantik sistemiyle entegrasyonunun taşıdığı önemi ortaya koymaktadır. Bu çerçevede nazarı itibara alındığında, Balkanlarda güvenlik ve istikrarın korunması, Türkiye’nin dış politika öncelikleri arasında yer almaktadır. Türkiye, uluslararası toplumun diğer üyeleri ile birlikte, Arnavutluğun, Balkanlardaki istikrara hizmet eden barışçı ve dengeli politikalarını takdirle izlemekte, böylesine güvenilir ve dost bir ülkeyle NATO bağlamında müttefik olmaktan kıvanç duymaktadır. Türkiye aynı zamanda Arnavutluğun geçtiğimiz Nisan ayında yaptığı Avrupa Birliğine üyelik başvurusunu ve üyelik sürecini yürekten desteklemektedir. Balkan ülkeleri günümüzde de ortak tarih, kader ve geleceğe sahiptir. Balkan tarihin her döneminde Avrupa’nın kültürel zenginlik odaklarından birini teşkil etmiştir. Avrupa tarihinde 16. yüzyılda kadar geriye baktığımızda Balkan kentlerinin Batı Avrupa kentlerinden daha fazla refah içinde yaşadıklarını görmek mümkündür. Balkan tarihinin belleklere kazınmış olan acılı yanlarını unutmak zor olsa da insanların yapısı acılarıyla yaşamaya müsait olmadığından sona ermiş buhranların izlerini bir taraf bırakarak Balkan ülkelerinin güç birliği yapmaları gerekmektedir. Bu kapsamda bölgesel bütünleşme ve işbirliği önem taşımaktadır. Bu bağlamda Balkanlarda yeni bir bölgesel yaklaşıma da ihtiyaç duyulmaktadır” (Davutoğlu, 2009b). Davutoğlu, bu yaklaşımı “Kafkas istikrar ve İşbirliği Platformu” olarak adlandırmış ve bu platform’un, Rusya, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye’yi içermesi gerektiğini belirtmiştir. Bu platform ise ekonomik işbirliğinden enerji işbirliğine kadar bir alanda bölgesel gelişmeyi devam ettirmeyi ve ilerletmeyi amaçlamaktadır (Aras, 2009; 136).

Davutoğlu: “Batı-dışı medeniyet havzalarının tarihçileri kimi zaman kendi medeniyet havzalarına bir nesne olarak batı tarihçilerinden daha dışlayıcı bir tavır ile yaklaşmaktadır. Bunda tarihin siyasî ve ideolojik içerikli modernleşme projelerine bir tür meşrulaştırıcı destek alanı olarak görülmesinin önemli bir payı vardır. Türk tarih tezi oluşturma çabalarında Selçuklu ve Osmanlı döneminin atlanarak yeni bir tarihin İslam-öncesi Türk ve Anadolu kültürlerine dayalı olarak kurulma çabası, Mısır’daki devrimden sonra Mısır’ın Afrikalı kimliğini Firavunların altın çağları ile bütünleştirerek öne çıkararak tarih tezlerinin geliştirilmesi, Irak’ta Mezopotamya tarihinin yine özellikle Osmanlı, genelde de İslam tarihi atlanarak Babil’e referansla tekrar kurulma çabası, modern Hindistan’ın oluşma sürecinde sömürge- öncesi Babur ve Hint sultanlıkları dönemi atlanarak ortak Ârî köken dolayısıyla Avrupa ile daha kolay uyum sağlayabilecek antik Hint değerleri etrafında bir tarih bilincinin geliştirilmeye çalışılması bu çerçevede zikredilebilecek örneklerin başında gelmektedir (Davutoğlu, 1999; 5)” diyerek batı ile aramızdaki çarpık anlaşılmalı net bir biçimde ortaya koymuştur. Avrupa Birliği ile ilişkilerinde ise Davutoğlu, Türk-İtalyan Forumunda, Türkiye’nin AB’ye ihtiyacı olduğu kadar AB’nin de Türkiye’ye ihtiyacı olduğunu altını çizmiştir. (Davutoğlu, 2009c). Davutoğlu’nun Hollanda’nın De Volkskrant Gazetesinde yayınlanan metninde ise “Avrupa’nın verdiği vaatleri tutması gerektiğini ve küreselleşen bir dünyada AB’nin, büyüyen bir Türkiye’ye ihtiyaç duyacağını”

belirtmiştir” (Davutoğlu, 2009d). İspanya’nın El Pais Gazetesinde yayımlanan makalesinde ise Davutoğlu, “Ortadoğu, Afganistan, Pakistan, Kafkasya ve Balkanlar gibi bölgeler göz önüne alındığında, Türkiye’nin etkin rolünün anlaşılmasının daha kolay olabileceğini ve Türkiye’nin hedeflerine ulaşmasının ancak Avrupa Birliği’ne üyelikle ile sağlanabileceğini” ifade etmiştir (Davutoğlu, 2009e). Davutoğlu’na göre Türkiye’nin üyeliği, AB’nin stratejik konumunun güçlendirilmesine temel katkıda bulunacak, AB’nin küresel bir aktör, Akdeniz ve Ortadoğu’da güvenlik ve istikrarın sağlanmasında itici güç haline gelmesini ve her geçen gün önem kazanan enerji güvenliği alanında başoyuncu olması yönünde güç kazanmasını sağlayacaktır. Siyaset ve ekonomiden, savunma sanayine, sivil toplum diyalogunu kapsayan kültürel alana yayılan ikili ilişkilerimizin ulaştığı mükemmel düzeyden büyük memnuniyet duymaktayız. Kültürel diyalog sadece Türkiye ile İtalya arasındaki stratejik ortaklığın geliştirilmesine değil, yeni kuşakların geleceğinin inşasına da katkıda bulunacaktır. “Bölge ülkeleri AB üyesi olmak isteyen bir Türkiye görmek istemektedir. Bu sayede kendilerinin Batılı pazarlara açılışının daha kolay olacağına ve kendi seslerinin Batılı merkezlerde daha gür bir şekilde duyulacağına inanmaktadırlar. Ayrıca AB üyesi olmaya çalışan bir Türkiye’nin hiç bir şekilde bölge ülkelerini tehdit edebilecek politikalar izlemeyeceğini düşünmektedirler. Türkiye’yi merkezde tanımlayan bir dış politika anlayışı, Batı ile ilişkiler bağlamında gerçekleştirilmiştir. Bunun en güzel örneği Türkiye’nin AB üyelik sürecinde benimsediği söylemlerde ortaya çıkmaktadır. Buna göre, son zamanlarda sıklıkla seslendirilen iki görüş Türkiye’nin AB içinde İslam dünyasını temsil etmekte olduğu ve BM çatısı altında toplanan Medeniyetler İttifakı projesinde İslam medeniyetinin temsilcisi olarak hareket ettiğidir. Hâlbuki bu söylem Türkiye’nin oynamayı planladığı, ülkeyi merkeze koyan ve çok taraflı politikaları öngören yaklaşımla örtüşmemektedir. Yapılması gereken, Türkiye’nin AB’yi Ortadoğu coğrafyasında temsil edeceği, Türkiye’nin üyeliği neticesinde Batı’nın İslam dünyasına erişiminin daha kolay olacağına vurgulanmasıdır” (Oğuzlu, 2009; 49).

4. SONUÇ

Türkiye açısından komşuları ve çevresiyle barış ve istikrara dayalı ilişkiler öne çıkmaktadır (Sanberk, 2009). Türkiye’de daha önce, Türk dış politikasında şimdiye kadar çok fazla tanık olmadığımız enteresan bir gelişme yaşanmaktadır. Türkiye’de daha önce siyasal bilgiler fakültesi kökenli akademisyenlerin Dışişleri Bakanlığı’na danışmanlık yapan Prof. Dr. Halük Ülman, Dışişleri Bakanı olan Prof. Dr. Gündüz Ökçün, Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Prof. Dr. Şükrü Gürel gibi örnekleri önemli isimleri hatırlamaktayız. Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu’nu daha önceki örneklerden ayıran özelliği ise Dışişleri Bakanı olmadan önce Stratejik Derinlik kitabıyla yazdığı fikirlerini daha sonra uygulayabilecek alana sahip olmasıdır¹⁹ (Uzgel, 2010; 62). Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, Türkiye’nin yeniden şekillenen dış politika vizyonunu izlediği dış politik gerçekliği açısından şu şekilde özetlemektedir (Davutoğlu, 2009):

- 1) Tüm ülkelerin, halkların ve bireylerin güvenlik içinde yaşam hakkı çerçevesinde “herkes için güvenlik” sağlanması,
- 2) Güç kullanımı ve gerginliği tırmandırıcı uygulamalardan kaçınılması, sorun ve ihtilafların “siyasi diyalog” yoluyla çözülmesi,
- 3) Bölge ülkeleri arasında her ülkenin ve halkların karşılıklı yararına olacak şekilde “karşılıklı ekonomik bağımlılık” yaratılması.

Ülkemiz, bölgedeki krizlerle ilgili olarak, bu vizyon dahilinde üç ana stratejik eksende hareket etmektedir. Bunlardan ilki, ön alıcı tedbirlerle krizlerin çıkmasını engellemektir. Bu çerçevede değişik dönemlerde muhtelif ülkeler arasında yaptığımız girişimler bulunmaktadır; Alınan tüm tedbirlere rağmen bir krizin yaşanmasının önüne geçilemediği takdirde, bu krizin sona erdirilmesine katkıda bulunmak stratejimizin ikinci eksenini oluşturmaktadır. Türkiye’nin Gazze savaşı esnasında da aktif diplomasi takip ederek, krizin sona erdirilmesine yönelik çabalarını buna örnek olarak gösterebilirim; Stratejimizin üçüncü ana eksenini ise, bölgede genel çerçeve içinde düzen, istikrar ve refahı temin edici misyonlar üstlenmektedir”.

Hâsılı Davutoğlu’nun içeride ve dışarıda inşa etmeye çalıştığı dış politik tasavvurundan yapacağımız çıkarsamayı iki temel noktada toplamak mümkündür. İlk olarak tahayyül edilen dış politika muvâzene yani denge üzerine kurulmaya çalışıldığı söylenebilir. Batı ile Doğu arasında sağlanmak istenen bu denge ile bir taraftan bölgesinde, İslam toplumunda merkezi ülke olma avantajını elde etmeye çalışırken diğer taraftan pek çok olası problemlere müdahale edebilme ihtimallerini gerçekleştirmeyi amaçladığı sonucuna varmak mümkündür. İkinci olarak ise, Davutoğlu’nun dış politikasının multi-politik manevralara dayandığı tespiti

¹⁹ Bu ifade ile sayın Davutoğlu’nun çalışmasının uygulanabilirliği ifade edilmeye çalışılmıştır. Fakat şartlar göstermiştir ki, uluslararası politikalar, teorik düzlem ile çoğu zaman uyusmamaktadır.

yapılabilir. Keza bu tutumu dört sebeple izah edilebilir. İlki; geçmişte sahip olmuş olduğu tarihsel tecrübe ve birikimler, ikincisi; ülkenin coğrafik ve stratejik bir konuma sahip olması, üçüncüsü; dışa bağımlılığı ortadan kaldırarak merkez ülke olma rolünü üstlenmesi, son olarak ise; yenedünya düzeninin yeniden yaratıldığı bir atmosferin hâkim olmasıdır. Nihai olarak tüm bu politik manevraların arkasındaki gayenin “Türkiye’nin bir dönem Osmanlı’da olduğu gibi bölgesinde ve Batı’ya karşı yeniden üstünlüğü sağlamak” olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

KAYNAKÇA

Aras, Bülent (2009), “The Davutoğlu Area in Turkish Foreign Policy”, *Insight Turkey*, Vol: 11. No:3. 2009. pp, 127–142.

Aras, Bülent (2009); “Ortadoğu’da İşbirliğinden Entegrasyona”, http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/bulent_aras/2009/07/22/ortadoguda_isbirliginden_entegrasyona, 23.01.2010.

Aras, Bülent (2010a), “Davutoğlu İle Suudi Arabistan”, http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/bulent_aras/2010/01/06/davutoglu_ile_suudi_arabistan, 11.02.2010.

Aras, Bülent (2010b), “İç Politika Dış Politika”, <http://www.yazarx.com/FGuncel/bulent-aras/27-01-2010/ic-politika,-dis-politika/189759.aspx>, 15.01.2010.

Barlas, Mehmet (2018) Türkiye’nin Siyasetine Fransız Kalmayan Bir Örnek, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/barlas/2018/01/07/turkiyenin-siyasetine-fransiz-kalmaya-bir-ornek>, erişim: 07.01.2018.

Davutoğlu, Ahmet (1994), *Civilizational Transformation and Muslim World*, Kuala Lumpur, Mahir Publication.

Davutoğlu, Ahmet (1999), “Tarih İdraki Oluşumunda Metodolojinin Rolü: Medeniyetlerarası Etkileşim Açısından Dünya Tarihi ve Osmanlı”, *Divan*, 1999/2, ss, 1-63.

Davutoğlu, Ahmet (2000), “Bunalımdan Dönüşüme: Batı Medeniyeti ve Hıristiyanlık” *Divan*, 2000/2, ss, 1-74.

Davutoğlu, Ahmet (2002), “İslam Dünyasının Siyasi Dönüşümü: Dönemlendirme ve Projeksiyon” *Divan*, 2002/1, ss, 1-50.

Davutoğlu, Ahmet (2004), “Türkiye Merkez Ülke Olmalı”, *Radikal*, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=107581>. 26.02.2010.

Davutoğlu, Ahmet (2009), *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul.

Davutoğlu, Ahmet (2009a), http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-politika-gazetesinde-_srbistan_-23_07_2009-tarihinde-yayimlanan-makalesi.tr.mfa, 20.02.2010.

Davutoğlu, Ahmet (2009b), “İki Tarihi Dost: Türkiye ve Arnavutluk”, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-albania_-55_-shqip-ve-gazeta-shqiptare-gazetelerinde-_arnavutluk_-19_10_2009-tarihinde-yayimlanan-makalesi.tr.mfa, 10.01.2010.

Davutoğlu, Ahmet (2009c), <http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-turk-italyan-forumunda-yaptigi-konusma.tr.mfa>, 17.02.2010.

Davutoğlu, Ahmet (2009d), “Europe Needs To Make Good On Her Promises Towards Turkey”, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-de-volkskrant-gazetesinde-_hollanda_-8_10_2009-tarihinde-yayimlanan-makalesi.tr.mfa, 20.20.2010.

Davutoğlu, Ahmet (2009e), “Main Contributions Of Turkey’s Accession To The Eu In A Challenging Global Environment”, http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-nine-o-clock-ve-adevarul-gazetelerinde-_romanya_-29_10_2009-tarihinde-yayimlanan-makalesi.tr.mfa, 25.02.2010.

Güler, Zeynep E. (2008), “Muhafazakâr ve Gerçekçi: Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu”, *Memleket Siyaset Yönetim*, Cilt: 3. Sayı: 6, ss. 1–21.

Gramsci, Anthony (1997). *Hapishane Defterleri*, çev. Adnan Cemgil, Belge Yayınları, İstanbul.

Hale, William; (2009), “Turkey and Middle East in the New Area”, *Insight Turkey*, Vol: 11. No:3. 2009. pp, 143–159.

- Hale, William; (2010), “Turkish Foreign Policy and the Middle East: Explanations, Assessments and Questions”http://www.damaskus.dk/fileadmin/PDFer/Turkish_Foreign_Policy_and_the_Middle_East_-_Explanations__Assessments_and_Questions_2.pdf 02.03.2010.
- Karacauslu, Nilüfer (2010), “Türk Dış Politikasında İran” iç. Osman Bahadır Dinçer-Habibe Özdal ve Hacı Necefoğlu (Ed.), Yeni Dönemde Türk Dış Politikası-Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri, USAK Yayınları, ss,203-219.
- Mardin, Şerif (2001) *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları. İstanbul.
- Oğuzlu, Tarık H. (2009), “Türk Dış Politikasında Davutoğlu Dönemi”, Ortadoğu Analiz, Eylül, Cilt: 1. Sayı: 9, ss, 43–50.
- Ortaylı, İlber (2006), Son İmparatorluk Osmanlı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Palabıyık, Adem (2008), “Medeniyet Çatışmasının Temellendirilmesinde Söylemlerin Farklılaşması Üzerine”, Bilim ve Ütopya, Sayı: 173, Yıl: 14, ss, 42–57.
- Sanberk, Özdem (2009), “Barış Diplomasisi”, Radikal, 14.09.2009. <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=RadikalHaberDetay&Date=14.09.2009&ArticleID=954339,12.20.2009>.
- Sayarı, Sabri (2007), “Türkiye’de İslam ve Uluslararası İlişkiler”, Ortadoğu’da Kültürel Geçişler, der: Şerif Mardin. Çev: Birgül Koçak, Doğu Batı, ss, 233–243.
- The Economist, (2007) “Turkey’s Foreign Policy: An Eminence Grise: The Visionary Behind Turkey’s Newly Assertive Foreign Policy”, *The Economist*, 15 Kasım 2007, çevrimiçi: http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=10146653, 02.02.2010.
- Uzgel, İlhan; (2010), “Türk Dış Politikasında Bölgesel Güç İlişiyonu”, iç. Osman Bahadır Dinçer-Habibe Özdal ve Hacı Necefoğlu (Ed.), Yeni Dönemde Türk Dış Politikası-Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri, USAK Yayınları, ss, 61-66.